

NECROLOGIES

MARIA MONTSERRAT MARTÍ I BAS
(1916-2005)

Maria Montserrat Martí i Bas nasqué a Barcelona el 1916 en una família molt catòlica i molt catalanista de classe mitjana. L'any 1932 s'afilià al Bloc Escolar d'Unió Democràtica de Catalunya, el partit democristià i nacionalista fundat per Manuel Carrasco i Formiguera el 1931, partit en el qual milità durant més de trenta anys. El 1935 començà estudis a l'Escola de Bibliotecàries, on tingué de professors Jordi Rubió, Carles Riba, Ferran Soldevila, Pere Bohigas, Ramon d'Alòs-Moner, Joan Petit i Marçal Olivar. Sempre els tingué una gran admiració, especialment a Jordi Rubió, director de l'Escola, del qual se sentia deixeble. Obtingué el títol de bibliotecària el 1938, sota les bombes.

Durant la guerra de 1936-1939, com el seu partit, va ser fidel a la Generalitat republicana i treballà amb Jordi Rubió al Servei de Biblioteques del Front i amb Josep Maria Capdevila a la Institució de les Lletres Catalanes. Al mateix temps, davant la persecució religiosa per part d'element anarquistes, a casa seva se celebrava cada dia culte catòlic d'amagat i formà part del Comitè Catòlic d'Ajut a la Població Civil, una organització que, per alguns malentesos, havia motivat que entressin a la presó alguns dels seus membres com Maurici Serrahima, Ramon Sunyer i el mateix pare, que sortí per gestions del president Companys. Data d'aleshores la seva relació amb l'organització femenina del Partit Nacionalista Basc, que s'ocupava de la capella basca del carrer del Pi. Aquesta connexió amb els nacionalistes bascos es mantingué després de la guerra en la clandestinitat.

A l'entrada de les tropes franquistes a Barcelona, molts dirigents d'Unió Democràtica s'exiliaren, com Josep M. Trias i Peitx o Maurici Serrahima, i Maria Montserrat, amb la seva germana Roser, tancaren el local d'Unió Democràtica al carrer de Rivadeneyra, i veieren amb enorme disgust les tropes que entraven i sentiren angoixades les proclames feixistes per Ràdio Associació.

L'Escola de Bibliotecàries i les biblioteques foren tancades duran vuit mesos i els professors de l'Escola s'exiliaren o foren expulsats, com el director Jordi Rubió. Ella treballà en un hospital de presoners i a la Biblioteca d'Uldecona. Quan pogué, tornà a Barcelona, on Rafael Patxot, que romania a l'exili a Suïssa, li encarregà la catalogació del seu ric fons d'incunables i llibres de bibliòfil: simultàniament treballava a les biblioteques del Col·legi d'Arquitectes i de l'Orfeó Català. S'incorporà al grup clandestí anomenat «Estudi», amb els germans Gassó, Joan Barat, Joan (Jordi) Pinell i d'altres, un de tants nuclis que es formaren des del 1939: s'hi organitzaven lectures o conferències a fi de mantenir la cultura catalana. També assistí a lectures dels Amics de la Poesia, organitzades amb el mateix fi per R. Aramon i Serra i Maurici Serrahima, tornat de l'exili. El contacte amb Aramon havia de canviar el rumb de la vida de Maria Montserrat.

En efecte, el 19 d'abril de 1942, després de tres anys d'inactivitat, l'Institut d'Estudis Catalans, malgrat que un informe de la Diputació l'havia declarat inexistent el 1940, repregué la seva activitat «amb el mateix esperit amb què havia vingut actuant des del 1907». Josep

Puig i Cadafalch, Eduard Fontserè i Josep M. López-Picó, els tres supervivents del desastre, amb la incorporació d'un jove i dinàmic Aramon transformaren aquella extingida institució en un cos vivent. Aramon, el nou Secretari General, n'era l'home fort. El 1943 nomenà Maria Montserrat Martí la seva secretària, que a partir d'aleshores hi col·laborà amb una fidelitat i una abnegació totals. D'antuvi, treballaren d'amagat a l'Ateneu Barcelonès. A partir del 1945 s'instal·laren al tercer pis, segona porta, de la Gran Via, 600, en una petita habitació. Aquella cambra, situada davant la Universitat, es convertí en la nova seu clandestina de l'Institut i, des d'allí, Aramon i Serra desplegà una activitat frenètica que aconseguí que aquella institució declarada inexistents es convertís en l'eix de la Resistència Cultural del país contra la repressió més dura de la història. Maria Montserrat Martí fou, amb la seva abnegada fidelitat a Aramon i a l'Institut, amb el seu esforç que no tenia límit d'hores ni de dies, una peça fonamental en el funcionament, tan difícil com arriscat, de la institució. No hi havia convocatòria, ni reunió, ni activitat –epistolar o no–, que no passés per ella: era al corrent de tot i donava l'abast a tot. I per una retribució ben minsa, donades les dificultats econòmiques de l'Institut. Una anècdota il·lustra la seva aferrissada devoció a l'Institut. Un dia ella i jo érem al pis de la Gran Via quan es va calar foc al primer pis de la casa: les flames arribaven pel celobert al nostre pis. Crits i gent que baixava per l'escala fugint del foc, cap al carrer. Vaig suggerir a la Maria Montserrat que baixéssim a ajudar en les tasques elementals d'extinció. El foc era sota nostre mateix. Ella em respongué que es quedava a guardar les coses de l'Institut. Jo vaig ajudar a tirar galledes d'aigua sobre les flames, una tasca frustrant. Per sort, van arribar els bombers al cap de poc i, amb una gran exhibició de mitjans i una potent mànega d'aigua, apagaren el foc ràpidament. Aleshores vaig pujar a les oficines de l'Institut al tercer pis i hi vaig trobar la Maria Montserrat a la porta fent guàrdia, impertèrrita. Amb la mateixa abnegació, aquella noia petita i escardalena complia una alta missió.

La seva participació en les tasques de l'IEC incloïa: l'organització de les festes anuals de Sant Jordi, en què la corporació s'obria a la societat cultural del país; la cooperació en les tasques de la Societat Catalana d'Estudis Històrics, l'atenció a les classes dels Estudis Universitaris Catalans des del 1942; o la participació en els cursos per a estudiants estrangers dels EUC, no sols en l'administració, sinó acompanyant els estudiants en les activitats complementàries. I encara li quedava temps per a accions clandestines amb el Front Universitari de Catalunya o per a organitzar concerts o rifes per als presos polítics.

Altrament, no abandonà mai la seva activitat cultural de bibliotecària: la publicació de bibliografies. Entre elles destaca la que, amb el títol inicial de «Darreres publicacions» i el posterior de «Bibliografia catalana recent», publicà a la revista *Serra d'Or*, mensualment i any rere any des del gener de 1960, que comprèn les publicacions aparegudes en català. És una obra de gran utilitat perquè és única en el seu gènere, que li prengué moltes hores, sovint fins a la matinada, durant anys, mentre la seva salut li ho permeté. La seva tasca científica en aquest terreny comprèn així mateix bibliografies monogràfiques exhaustives d'investigadors catalans: Ramon Aramon i Serra (amb la col·laboració de Maria Riera i Llorca), Miquel Coll i Alentorn, Josep Carner, Pompeu Fabra, Lluís Nicolau d'Olwer i Carles Riba. La seva perfecció tècnica i la seva meticulositat en fan exemples de gran qualitat en el seu camp.

Maria Montserrat Martí i Bas morí, després d'una llarga malaltia, a la darrerera del 2005. Havia consagrat la seva vida plenament a la llengua, la cultura i la nació dels Països Catalans. És just que deixem constància del nostre reconeixement.

Jordi CARBONELL
Institut d'Estudis Catalans
Universitat de Càller